

Acum 50 de ani...

Demonstrația de artă nouă a revistei „Contemporanul“

După primul război mondial, oamenii de teatru se trudeau să găsească drum spre un teatru eliberat de dogmele și servituțile anchilozante cu care viziunea naturalistă ca și canoanele academizante robiseră mai ales pe actor, răpindu-i disponibilitățile spre fantezie, spre poezie. Ieșirea din impas părea a fi aflată, printre altele, în redescoperirea comediei dell'arte, a celui spectacol lăsat în voia liberei desfășurări a fanteziei actorilor dispuși să atace spontan problemele vremii și să erceze personaje într-o neîngrădită mișcare, cuprinzătoare a întreg spațiului scenic, ba extinzându-se chiar dincolo de el, pentru a realiza un contact direct cu publicul. Pe linia aceasta a pus, în 1920, Jacques Copeau, *Violențele lui Scapin* la „Vieux Colombier“; pe aceleași coordonate, în celălalt capăt al Europei — în Uniunea Sovietică — Alexandru Tairoff a concentrat munca teatrului său „Kamernii“ înspre realizarea unor spectacole bazate mai ales pe virtuozitatea multilaterală a actorilor. Și tot commedia dell'arte a constituit principiul antrenamentului actorilor în laboratorul lui Vahrtangov, antrenament din care a rezultat faimosul spectacol *Prințesa Turandot*.

La noi, actorul și regizorul Armand Pascal — făcuse parte, un timp, din laboratorul „Vieux Colombier“ — a încercat să transplanteze principiile teatrului lui Copeau în cadrul formației teatrale „Insula“, din care am făcut parte împreună cu Fl. Florian și I. Așchie. Din păcate, în scurta ei viață, formația n-a ajuns să dea mai mult decât un spectacol: *Doctorul zburător* de Molière, cu aceasta încheindu-se la noi, pentru un timp, și munca de formare a actorului total.

Despre închistarea în care se afla, în acea vreme, teatrul nostru, și despre lupta pen-

tru înnoirea modalităților spectacolului, dusă pe alte meridiane, discutăm adesea în cenaclul revistei *Contemporanul* cu Ion Vinea, pasionat al fenomenelor înnoitoare în artă, cu Marcel Iancu, pictor, arhitect, gravor, scenograf, fondator, împreună cu Tristan Tzara, al curentului Dada, și cu alți frecventatori ai cenaclului, cum era, de pildă, sculptorița Milița Pătrașcu.

Într-una din asemenea discuții am fost îndemnat să-mi materializez entuziasmul pentru înnoirile teatrului, printr-o realizare scenică concretă. Îndemnul prietenilor și hotărîrea ca experimentul să fie făcut sub egida *Contemporanului* mi-au dat curajul inițiativei.

În căutarea piesei potrivite pentru un spectacol lucrat pe datele comediei dell'arte, visul nostru mergea tot spre *Prințesa Turandot* a lui Gozzi. Ne-am dat însă la timp seama că ambiția era lipsită de șanse, date fiind restrînsele noastre posibilități. Ne-am oprit de aceea la *Moartea veselă* de N. Evreinov; un act, cinci personaje, foarte aproape, ca structură, de un lazzi. Piesa ne-a tradus-o F. Brunea. În distribuție au fost chemați un grup de absolvenți ai Academiei de muzică și artă dramatică „Th. Stoenescu“.

Ne-am inițiat, ca muncă de pregătire, în secretele comediei italiene de improvizatie, citind o seamă de lazzi ale epocii, descriind atitudini, gestică, maniere din gravurile lui Jacques Calot, desenele lui Gillot, ilustrând scene și personaje ale primei companii de comedie italiană fixată la Paris și de la care (în treacăt fie zis) s-a inspirat copios și Molière. Ne-au fost de folos, desigur, și experiența acumulată la Teatrul „Insula“ (în privința tehnicii actoricești a comediei dell'arte) și nu puțin învățămintele trase din vizionarea filmelor lui Chaplin.

Fl. Florian (Pierrot)

I. Așchie (Doctorul)

Începusem repetițiile într-o cameră a clubului „Liedertafel” (a cărui sală de spectacole se afla pe locul unde se înalță azi noul bloc al Institutului de Arhitectură). Apoi, cînd am socotit că sîntem destul de înaintați în exercițiile pe care ni le-am impus, și după ce reușisem să construim și dispozitivul scenic, am continuat repetițiile într-un garaj, timp de trei luni de primăvară friguroasă.

Și așa, după patru luni de repetiții, a avut loc și premiera: 28 mai 1925. (Spectacolul a mai fost jucat și la 29 mai tot la Teatrul popular, și de două ori, în iunie, la sala „Liedertafel”).

Programul spectacolului — incursiuni în forme noi de muzică, poezie, dans și teatru — a fost prefațat cu vervă pasională de N. D. Cocca (Conferința: „Artă veche, artă nouă”).

Spectatorii — minune! sălile au fost pline! — s-au găsit pentru prima oară în lumea sonoră a lui Prokofiev și Cyril Scott (prin pianista Corina Sfetea), au făcut cunoștință cu poeme de Tristan Tzara, Ion Vinea, Ion Barbu, André Breton, Philippe Souppault (recitate de Lily Popovici și Fl. Florian); cuplul Makeeva și Constant i-a inițiat în încercări de „dans pur” (fără suport muzical), melodie prin însăși cinetica sa; au urmărit, apoi pe Gb. Ciprian în arta cu care făcea plauzibilă proza lui Hurmuz (ale cărui virtuți aveau, peste decenii, să fie exploatate de un Eugen Ionescu); înșirît au urmărit spectacolul *Moartea veselă*.

Ca regizor al spectacolului, încercam în revista-program să informez sintetic publicul cu cîteva „Vorbe de după culise” asupra principiilor de bază ale spectacolului nostru.

„Actorul eliberat de funcțiile papagal-mai-mușărești impuse de teatrul naturalist, descins de corsetul de mîtase al teatrului stilizat, trebuie să devină creator liber de personaj fictiv și, cu întreaga sa ființă, animatorul suveran al scenei.

Decorul, frîgînd podeaua în planuri, cu înălțimi corespunzătoare diverselor dinamici ale personajelor și ale acțiunilor lor, se înscrie în scenă spațial și nu pictural.

Costumele, părăsind funcția pur decorativă și pornind de la personaj, poartă sarcina de a-i accentua plastic caracterul.”

Bineînțeles, enunțurile noastre par astăzi banalități. Dar acum aproape cincizeci de ani, și în stadiul general al teatrelor noastre de atunci, ele constituiau jaloane pentru înnoirea artei teatrale.

Distribuția la *Moartea veselă* a fost servită de: Sandu Eliad în Arlechin, Lily Rădulescu în Colombina, Fl. Florian în Pierrot, I. Așchie în Doctor și D. Constant în *Moartea*.

Dispozitivul scenic, construit de Marcel Iancu, slujea dinamicii jocului, îngăduind ritmuri diverse în fugărire, lunecări, rostop-

I. VINEA

M. IANCU

MELITA PETRASCU

S. ELIAD

Desene de Marcel Iancu în „Programul
demonstrațiilor de artă ale revistei
„Contemporanul”

goliri chiar și pe panouri. Costumele, în stilul caracteristic comediei dell'arte, realizau prin materialul întrebuițat (de pildă: pînă apretată pentru Doctor, tricon mulat pe corp pentru Arlechin) o subliniere tipologică în plus.

Sub aceste auspicii scenografice și scenotehnice am cîntat, jucat, dansat, jonglat — într-o libertate deschisă improvizăției și unui dialog viu cu publicul.

Nu pot spune că demonstrația noastră de artă nouă a declanșat o bătălie pentru *Hernani*. Ea a împărțit, totuși, sala în aderenți entuziaști și în indiferenți. Fapt oglindit și de cronica teatrală a vremii, și ea împărțită în două tabere: una net ostilă, alta susținătoare. Astfel, în timp ce citeam în „Aurora”: „...de la gest și mișcare și pînă la costum, totul trăia în linii tari, cu reliefuri scobite adînc în umbre și lumini”, cronicarul „Rampei” încheia rezervat: „Vroiam să plec de acolo cu o întrebare, cu o nedumerire, cu senzația că în afară de ce facem noi, cei bătrîni, mai e ceva de realizat, se

mai poate îndrăzni încă mult pe terenul artistic. Și cît regret că a trebuit să plec deziluzionat”. Aceasta, spre deosebire de „Mișcarea literară” care afirma, dimpotrivă, că (regizorul) „a transformat scena într-un spațiu viu de dinamică și a repus pe actor în locul ce i se cuvine, subordonîndu-i text și decor pînă la o închegare organică”.

Și așa mai departe... Unii mai receptivi noului, alții mai refractari. Ce mai, ca și azi. Azi, cînd mutațiile în artă se succed într-un ritm mult mai rapid decît altădată!

Nu, nu. „Demonstrația de artă nouă” a *Contemporanului* n-a fost o bătălie pentru *Hernani*. Poate că nici noi n-am avut vîrulența necesară, dar nici lînceda, pe atunci, viață teatrală la noi, nu o putea genera. Oricum, a fost la vremea ei (avem noi trufia s-o afirmăm) o profesie de credință. Strigată de pe scîndurile scenei: pregătind terenul pentru alte îndrăzneii și experimente ulterioare care au înlesnit, peste decenii, artei spectacolului teatral românesc drumul spre prețuirea, de care se bucură astăzi în atîtea țări din Europa.